

NIELS KAYSER NIELSEN

Historiekultur

– Helsingfors som case

I Helsingfors er historien hele tiden nærværende. Ikke så ældgammelt som i Rom. Ikke så blæret som i Paris og ikke så monumentalt som i Berlin. Heller ikke så énstrengt nationalt som i København. Men meget mere koncentreret – i både tid og rum. I Helsingfors er historien relativt ung. Til gengæld er den også sammensat. Byen blev først hovedstad 1812; som afløser for Åbo. Den gamle svensk-finske øst-vest-akse fra Stockholm over Ålandsøerne og Åbo til bunden af Finska Viken havde ikke længere aktualitet, nu hvor Sverige i 1809 havde mistet den østre righalvdel, og Finland som storfyrstedømme var blevet en i det nærmeste selvstændig del af det russiske imperium, om end med en betydelig russisk kulturindflydelse. Samtidig ønskede Alexander 1. at flytte hovedstaden i Finland tættere på Skt. Petersborg. Valget faldt på den af Gustav Vasa grundlagte by ved Vanda Å. Den blev det nye centrum i Finland med omdrejningspunkt omkring Senatstorvet med Domkirken og Universitetet, som i 1827 også blev flyttet fra Åbo.

Allerede her aner man, at der i Helsingfors findes et historisk konglomerat med hele tre nationaliteter stærkt inde i billedet. Helsingfors er i udpræget grad en transkulturel og -national by. Koncentrationen, mangefacetteringen og den nationale kompleksitet gør Helsingfors til et historisk laboratorium, der aktualiserer en række centrale problemer af historiepoltisk art, hvoraf de vigtigste drejer sig om historiebrug, kulturarv og historiebevidsthed. Disse elementer indgår i den samlede historiekultur. Dette er betegnelsen for samtlige de dele af historien i tid og rum, som har efterladt sig spor såsom skriftlige og billedmæssige efterladenskaber, artefakter, former i landskabet etc. Ud af denne historiekultur kan der så – som historiebrug – foretages udvælgelser og/eller tilsidesættelser, ud fra fx politiske, moralske, informative, underholdningsmæssige eller eksistentielle interesser. Heraf er den historiepoltiske interesse ofte af størst betydning.

Andre byer kunne have været brugt som afsæt: Vilnius, Riga, Bratislava – eller Lvov i ukrainsk Galizien, men valget er faldet på Helsingfors. Dels fordi det er den hovedstad, jeg kender bedst, dels fordi byen i

sjælden grad er en lokalitet med en historisk lagdelt og kulturelt tværsnitlig karakter, og endelig fordi byen er velegnet til at vise, at historien altid finder sted, og at forskningen i historie også er en rumlig videnskab. Dvs. ikke kun en temporal sådan, som ellers kunne invitere til en lineær undersøgelsesoptik med en betydelig reduktionisme til følge. En sådan linearitet påkalder rumsdimensionen ikke i samme grad. Det er da også samspillet mellem rums- og tidsdimensionen, der udgør historievidenskabens *differentia specifica*.

Det skal vi se nærmere på i det følgende, hvor der i første omgang inviteres til en historisk tur rundt i byen for ad den vej at nærmere os denne artikels centrale spørgsmål: hvorledes fastholder man enheden af historien som fortid og som samtidsrelevant foreteelse? Og hvor langt strækker ens ansvar overfor historien sig?

Helsingfors' officielle historiebillede

Der er – downtown – i Helsingfors adskillige muligheder for en direkte historieopsøgning. Museerne byder sig til i rigt mål. Det er ikke overraskende, når man tager i betragtning, at Finland er en ung nation, hvor det hører til de almindelige nationslegitimerende foranstaltninger at gøre brugen af historie, kultur og sædvaner til nationale repræsentationer; om end det finske naturlandskab – og ikke mindst den aktive gøren brug af den – har været Finlands fornemste repræsentation både udadtil og indadtil (Palin 1999; Kayser Nielsen 2003). Bortset herfra har Helsingfors som hovedstad i en ung og op igennem 1800-tallet fremstormende nation meget historie at byde på. Hertil kommer en dramatisk historie i 1900-tallet med først en borgerkrig i 1918, der sammen med sit fangelejrsefterspil kostede 38.000 døde, hvoraf 28.000 ”røde”, dernæst Vinterkrigen, Fortsættelseskrigen og Lapplandskrigen fra 1939-1945. Blandt de museer, der gør brug af historien i et repræsentativt, legitimerende og identitetsskabende øjemed, kan først og fremmest nævnes Nationalmuseet på Mannerheimvägen, færdigbygget 1916. Dernæst kunstmuseet Ateneum overfor Jernbanestationen med dets righoldige samlinger af ikke mindst det finske nationalromantiske landskabsmaleri med Albert Edelfelt, Eero Järnefelt, Axel Gallén-Kallela, Helena Schjerfbäck og Pekka Halonen i spidsen. Også Helsingfors Stads Konstmuseum, hvortil man kommer med sporvogn nr. 4 ude i Mejlans, kan nævnes, ligesom Konstmuseet Sinebrychoff i den anden ende af byen i Rödbergskvarteret – som i øvrigt skylder rus-

siske 1800-talsbryggere sit navn (ikke kun i Danmark er der forbindelse mellem øl og kunst). Krigsmuseet i Mauritzgatan i kvarteret Kronohagen har militær- og våbenhistoriske udstillinger af materiale fra 1600-tallet til og med 2. verdenskrig. Idrætsmuseet ved Olympiastadion tager sig af Finlands stolte sportstraditioner. Og så har Mannerheim naturligvis også fået sit museum; i den velhavende sydligste del af byen.

Det officielle historiebybillede i Helsingfors vidner om bestræbelser på at aktualisere væsentlige dele af Finlands historie – og at nedtone andre. Der centrerer omkring den finske del af Finlands historie, medens den russiske, den svenske og den socialistiske arv er underprioriteret. Disse aktualiseringer af ikke mindst den nationalromantiske glansperiode ca. 1890-1918 er udtryk for en aktiv og aktiverende historiebrugspolitik. Historiebrug er betegnelsen for en kombination af udvælgelse, fremhævelse og tilsidesættelse af personer, begivenheder og epoker fra den samlede viden om historie med henblik på fremme af bestemte interesser (Kayser Nielsen 2010a).

Nært beslægtet med historiebrug er kulturarvspolitik. Også her selekteres der, ligesom fremhævelse, glemsel og selektion er i højsædet, men hvor historiebrugen som oftest er

samtids- og fremtidsorienteret og bærer præg af en investering, er kulturarvsbestræbelsen primært bagudrettet og orienteret i retning af sikkerhed, bevarelse og bekræftelse. Her ser historien ud som et *fait accompli* med en absolut karakter, der fortæller noget om, hvorfra vi kommer, og hvad vi er rundet af, medens historiebrugen snarere er optaget af spørgsmålet om, hvad vi – med historien som hjælpemotor – kan blive til. Her er sigtet udfordrende og offensivt, medens kulturarvsærinde mestendels er defensivt og bekræftende. Her hersker det arkivalske og kulturelle princip, medens historiebrug er politisk i sit inderste væsen. Fælles for både historiebrug og kulturarv er afsenderens bestemte og bevidste intentioner om en funktionel forholden sig til historie. Historien skal gøre gavn. Der ageres intentionelt i håb om påvirkning med et mere eller mindre direkte politisk formål. Her er der – modsat et ”taktisk” og ikke-intenderet perspektiv – tale om et ”strategisk” formål i omgangen med historien (de Certeau 1988). Denne hensigt imødekommes af historiebrugeren, i dette tilfælde publikum, som målrettet opsøger historien som udtryk for en aktiv viljeshandling. Denne voluntaristiske omgang med historien kan på sin vis siges at være udtryk for et ønske om at beherske historien i betydningen at gøre den til sin, enten som noget man bliver ét med, eller som noget man har med som sin

ejendom.

Denne symbiosebestræbelse knytter sig samtidig til et ønske om omgang med en ensartet, harmonisk, organisk og udifferentieret historie, som ikke byder på for mange modstridende tendenser. En stillingtagen til fortidens etiske dilemmaer er langt fra i fokus i denne del af historiekulturen. Historien skal helst være helstøbt; ellers kommer recipienten let i vanskeligheder ved at blive stillet over for en for sammensat og kompliceret holdning til historien. Skal der bydes på udfordring, må der være tale om en kontrolleret sådan, hvor man kan identificere udfordringen og dermed forholde sig reflektivt til den. Her udstiller historien magtforhold og historikernes ønske om at have magt over den. Her må intet overlades til tilfældighederne.

Helsingfors' uofficielle historiebillede

Helt anderledes forholder det sig med den uofficielle historie – også i Helsingfors. Med et begreb fra Michael Billigs bog om ”banal nationalisme” kunne man betegne denne del som ”banal historiebrug”, hvis man hermed referer til den uopmærksomme og flygtige daglige omgang med historien (Billig 1997), jf. den lavmælte og upåagtede, rutinerede omgang med nationalismen, som man i modsætning til den ”store” og skrydende nationalisme knap nok registrerer. Det er den, man støder på som flanør, men også som almindelig borger i byen, der skal på arbejde om morgenen eller nå at handle ind i Stockmanns varehus eller i Sokos. Man sidder fx i sporvognen og fx i linje 3, der kører i cirkel rundt i den centrale bydel. Ruten forandres undertiden som følge af nye vejanlæg, men ligger i det store og hele fast. Her fremtræder historien i en ganske anden udgave. Her er den mangefacetteret, differentieret, usammenhængende, porøs og forvirrende, måske endog overrumplende. Vi stiger på ved jernbanestationen og skramler op gennem Kajsaniemenkatu og passerer til venstre den park, hvor borgerskabet i 1800-tallet og langt op i 1900-tallet har fejret sig selv. Vi fortsætter videre over Långa Bron. At foretage denne tur over broen er et begreb i finsk politisk kultur. Vi skimter nemlig til venstre Folkets Hus i Broholmsskvarteret i monumental grå granit og fortsætter til Hagnäs Torg – omdrejningspunktet for arbejderklassens historie i det uofficielle bybillede, som her taler sit tydelige sprog om denne del af Helsingfors' og Finlands historie. Om ikke andet så ved de store lysreklamer for stærke og dominerende fagforeninger. Her lå tidligere Elanto, dvs. arbejderkoopera-

tionens stormagasin. Vi passerer til højre Saluhallen med de mange små og intime forretninger og de interessante dufte, som overrasker og forfører. Ved Cirkelhuset svinger sporvognen til højre op ad Porthansgatan, op til Berghäll. Vi er midt i den gamle arbejderbydel med de mange småforretninger, værtshuse, Berghälls bibliotek, pølsevognen i Björnparken, brandstationen, Nalle (en af byens bøssebarer), Hotel Fenno (hvor jeg selv har boet i længere perioder). Kvarteret er rå, gemytligt – og hærget. Smukt er her ikke; facaderne er slidte. Så meget desto større er variationen. Her gradbøjes historien hele tiden, ligesom den fortæller om social og kulturel differentiering. Det er hjemstedet for den inkarnation af arbejderkultur og lokalpatriotisme, som sammenfattes i begrebet ”stadin kundit”, dvs. det egentlige Helsingfors med de hårde, men hjertelige og rapkæftede gutter. Det fortsætter videre gennem den kulørte bydel Alphyddan, hvor den russiske mafia havde glade dage i 1990’erne. Vi kommer forbi tivoliområdet Borgbacken, kører under jernbanebroen og når frem til Tölö-kvarteret, den del af byen som Henrik Tikkanen engang kaldte ”borgerskabets Sibirien”. Så slemt er det ikke; der er meget funkis i disse kvarterer modsat jugendstilen, som dominerer i Eira, Kronohagen og på Skatudden. Vi passerer Operaen, Finlandiahuset tegnet af Alvar Aalto som koncert- og kongreshus. Ad Mannerheimvejen kommer vi tilbage til jernbanestationen og det buldrende centrum. Historien har vist sig fra sin skæve side: rodet, tilfældig og sammensat – men også som et vilkår, man ikke kan se bort fra.

Kun turister færdes vel på denne måde; Helsingfors’ hverdagsbeboere nøjes med enkelte, kortere strækninger. Det ændrer ikke ved sagens kerne: at vi ikke opsøger historien for at gøre brug af den eller for at tage den i besiddelse. Tværtom er det historien, som sætter dagsordenen. I al sin variationsmængde og differentiering vælder den ind over os. Her er vi udleverede til historien. Modsat den officielle udgave, som vi tager imod med nu- og samtidige behov og intentioner, springer den uofficielle historie os i øjnene – som fortid. I de færreste tilfælde kan vi sætte årstal og periode på. Hvem skænker det en tanke, at Porthansgatan er opkaldt efter én af landets store videnskabsmænd?

Det transkulturelle Helsingfors

I det foregående afsnit om det uofficielle historiske Helsingfors har vi især hæftet os ved den sociale og arkitektoniske differentiering fra bydel til bydel. Holder vi os nu til den indre midtby støder vi på et andet lag i

den historiske fremtræden, nemlig de skiftende nationaliteter, som er en væsentlig del af historiekulturen i denne by. På Senatstorget støder vi på statuen af czar Alexander 2. Herfra begynder den historiebevidste og højtidelige vandring tværs over pladsen, når der er doktordisputationer i Universitetets hovedbygning på den vestlige side af torvet. Statuen er udført af nationalskjalden J.L. Runebergs søn Walter Runeberg i 1894 til minde om den reformvenlige czar, som i 1863 indkaldte de finske stænder på ny efter den lange ”statsnat” 1809-1863. Det skete midt i den periode, hvor den konservative czar Nikolaj og hans embedsmænd bestræbte sig på at bringe Finland tættere ind under det imperiale Rusland, så der kunne være al mulig grund til at hylde den tolerante Alexander 2. Statuen af ham er imidlertid ikke den eneste markering af Rusland i bybilledet: Fortsætter man ned ad strøget Alexandergatan – i daglig tale Aleksi – mod havnen, ser man for enden af udsigten Vesteuropas største ortodokse kirke Uspenskijkatedralen med røde tegl og irgrønne guldkupler. Den stod færdig 1868 og var tegnet af en russisk arkitekt. Desuden er der rundt om i byen adskillige russiske restauranter som fx i Estnäsgatan i Kronohagenkvarteret og Bellevue på Skatudden, der gerne besøges af helsingforserne selv, når der skal fejres, eller når man inviterer udenlandske gæster på noget typisk for Helsingfors. I øvrigt høres der konstant russisk på gaderne i den indre by. De russiske turister flyder i en lind strøm. Elskede har russerne aldrig været; men i dag hæfter man sig ikke meget ved dem, de indgår næsten ”naturligt” i bybilledet – både det historiske og det nutidige, og i Kekkonen-epoken har man hyldet det ”broderlige samarbejde” mellem gode naboer.

Ligesom vi i det foregående har skelnet mellem officiel og uofficiel historiekultur i form af henholdsvis museums-Helsingfors og sporvogns-Helsingfors, må vi også her skelne mellem officiel og uofficiel russiskhed i historiekulturen. Én ting er den monumentale og officielle henvisning til Rusland, noget andet er den ”banale” historiebrug af Rusland i hverdagsliv og dagligdag. Således drikkes det russiskstiftede bryggeri Sinebrychoffs produkter – til daglig kaldet Koff – med velbehag i konkurrence med andet pilsnerøl med finske navne såsom Karhu (”bjørn”) og Lapin kulta (Lapplands guld) uden at man forholder sig synderligt reflektivt til det russiske aspekt.

Til daglig spiser finner ofte piroger; enten som snack ved ”pølsevognen og på gadehjørnet, medens man venter på sporvognen eller tunnelbanen, eller som et let aftenmåltid: i Finland spiser man som hovedre-

gel varm mad i kantinen midt på dagen. Disse piroger betragtes i dag som særdeles finske, og kun de færreste skænker det en tanke, at det er et stykke madkultur, som man deler med russerne, og at deres udbredelse i Finland er af nyere dato. De karelske piroger og den særlige karelske gryderet, kaldet ”karelsk steg”, oplevede en voldsom opblomstring, da Finland efter 2. verdenskrig måtte genhuse flygtningene fra det af russerne erobrede Karelen (Sallinen-Gimpl 1982). Populære er også de ”russiske agurker”, som man kan købe i velassorterede supermarkeder og i Saluhallen. De er lidt mere salte og lidt mere krydrede end de almindelige finske og passer derfor godt til det traditionelle finske køkken med dets høje kødforbrug. – Så langt Rusland i Helsingfors.

I Helsingfors fylder også Sverige i historiekulturen. Både som samtidigt og historisk fænomen. Ca. 600 års fælleshistorie med broderlandet er ikke gået sporløst forbi og er i sig selv årsag nok til, at man må betragte Finland som et nordisk land (Engman 1994). Enhver gade i Helsingfors har også et svensk navn. I Finland taler man undertiden om, at så længe Nylands brigade, dagbladet Hufvudstadsbladet og Svenska Teatern består, er det svenske element i Finland historie og kultur ikke nævneværdigt truet. Andre tilføjer – *sotto voce* – den aristokratiske Svenska Klubben ved Elisabetsparken. Her lå tidligere en bygning, hvori den fremtrædende finlandssvenske adelsslægt Armfelt holdt til huse, medens parken er opkaldt efter Alexander 1.’s gemalinde. Finlands og Helsingfors’ svenske historie er det svært at komme uden om. Af tilsvarende mere eller mindre officiel svensktalende karakter kan også nævnes de førende konditorier: Café Fazer i Glogatan, som ganske vist har sit navn efter en schweizisk indvandrer, der lavede chokolade, og Café Ekberg på Bulevarden, som altid har været i finlandssvensk eje, og hvor de svensktalende hattedamer, som mange finsktalende finner kan se sig voldsomt gale på, hyppigt mødes.

Finland er – grundlovshjemlet – en tosproget nation, og alle borgere bør principielt beherske både svensk og finsk. Ud fra en samtidshistorisk, nutidig synsvinkel er lysten hertil dog ganske begrænset fra finsk side. Myten om finlandssvensk arrogance, økonomisk overmagt og kulturel undertykkelse lever videre, og Finlands indtræden i EU, hvor man i høj grad har været en mønsterelev og mere holdt sig til europæisk end til nordisk samarbejde, har ikke gjort den svenske og finlandssvenske kulturs liv i Finland lettere. Ikke helt sjældent – mest skingert hos det nye parti ”Åktfinnarna” – støder man på synspunktet, at der nu skal tages revanche

ikke kun overfor Rusland, men også over for Sverige og de indenlandske svensktalende. Svensk skal renses bort. Denne holdning til den svenske del af landet og byens historie adskiller sig ikke synderligt fra de voldsomme sprogstridigheder i slutningen af 1800-tallet og igen i årene efter 1. verdenskrig og frem til ca. 1935, men konteksten er væsentlig anderledes. Historien gentager sig ikke – og i grunden er den svenske arv umulig at retouchere bort. En total voluntaristisk omgang er, som vi skal se nedenfor, ikke mulig. Selve historiens materialitet i form af arkitektur, bygninger og statuer sikrer den en vis tyngde. Politisk set kan den negligeres. Kulturhistorisk er det vanskeligere.

Og hermed er vi – med en vis empirisk ballast i bagagen – ved at nærme os en række centrale problemstillinger ved historiepolitik og historiekultur.

Nutidigt eller fortidigt?

Som det fremgår af eksempel materialet fra Helsingfors, er der stor forskel på den officielle og den uofficielle historie. Den officielle er som hovedregel knyttet til en aktiv, politisk brug og iscenesættelse af historien. Denne brug af historien er normalt forbundet med behov i samtiden. Historien er en forvandlingskugle. Den ændrer sig hele tiden, fordi vi konstant stiller nye spørgsmål til den – og bruger den på nye måder. Nok handler historien stadig overordnet om at se bagud, men vores syn bagud skifter hele tiden. Det er nemlig bestemt af, hvilke formål vi har med historien her og nu – og i fremtiden. I værste fald er det betinget af ”nyhedsgørelsen” af historien, hvor forskningsmæssige sandheder pludseligt genopdages og fremstilles som sensationer, der puttes ind i ”sidste nyt”-skabelonerne for journalistik og så bliver anmeldt af uvidende journalister. I bedste fald er dette et resultat af nye forskningsmæssige indsigter og kildeanvendelser eller politiske situationer såsom Murens fald og Sovjetunionens implosion, som aktualiserer nye undersøgelsesopgaver.

Vi har i det foregående set masser af eksempler på, at historien er en sådan forvandlingskugle. Når man i Helsingfors i 1890’erne opfører en statue af en czar, der var død et tiår før, var det ikke kun for at hædre denne, men også ment offensivt og fremtidsorienteret som en påmindelse til den samtidige czar. Tilsvarende er ønsket i dag om at lægge afstand til den svenske arv i Finland kontekstualiseret ud fra en EU-horisont, hvor det er magtpåliggende at gøre Finland mere europæisk end nordisk og at

gøre op med et, indbildt eller reelt, lillebrørkompleks, samtidig med at Helsingfors' boghandler bugner af historiebøger, romaner og dvd-film om, hvordan "vi" så godt som vandt over Sovjetunionen under 2. verdenskrig.

Anskuet i denne optik betragter vi historien som en kasse eller som et reservoir, hvorfra der kan hentes stof til hjælp ved behov i samtiden. Enten for at blive klogere og hente fortolkningsredskaber eller for at camouflere og glemme. Under alle omstændigheder er der indbygget både en distance til historien og en objektgørelse af den. To af de mest centrale distanceringsmekanismer består i henholdsvis at stille spørgsmål til historien - så godt det nu går med vores altid allerede historiefarvede optik, som er medbestemmende for arten af de stillede spørgsmål - og at transformere historien i håb om at finde svar og mening i forhold til vores samtid. Forudsætningen for begge disse tilgange er en erkendelse af, med den tyske historiker Otto Vosslers ord, at historien ikke er en genstand, men et problem (Vossler 1983: 30). Der findes, når historien anskues på denne måde, ikke en sand historie som sådan, men kun sande historiske problemstillinger, som aktualiseres af behovet for at finde svar på nutidige udfordringer.

I århusiansk historikerjargong hedder denne distanceringstilgang at operere med et såkaldt funktionelt kildebegreb og betegner en videnskabelig og refleksiv-kritisk omgang med historie og fortid - og en selektiv. Det ville være en uoverkommelig opgave at gengive fortiden i sin totalitet. Dertil er datamængden for stor. Alene det skiftende vejrlig i løbet af en dag og dets indvirkning på hændelsernes gang ville det kræve uoverstigelige kræfter at skulle gøre rede for. Med andre ord: ud af den fortid, som er givet, skaber vi en historie, som vi kalder vores. I denne skabelse af historien ligger samtidig en ansvarlighed. Man påtager sig ansvaret for historien, idet man konstruerer den. Først på denne baggrund kan man tale om historiebrug og voluntarisme.

Ansvarlighed og grænser for ansvarlighed

Men der er grænser for vilkårligheden. Som vi konstaterede ved den uofficielle byvandring i Helsingfors, trænger historien sig på, uanset om vi vil det eller ej. Det gælder også for historieforskningen. Ganske vist har både oplysningens og modernitetens hyldning af den tidløse, synkront funktionelle fornuft ønsket en befrielse fra historiens åg (Aronsson 2011: 50f.). Men dette ønske er futilt. For så vidt som man gør brug af histo-

risk stof og gør det til kilder som led i en orientering i samtiden, udleverer man sig helt og aldeles til fortiden. Fortidsnissen flytter altid med, og man undkommer ikke det vilkår, at kildematerialet er fra fortiden og af fortiden, ligesom vinden blæser i en særlig retning, når den slår os i møde. På trods af at man mimer Benedetto Croces diktum: At al historie er samtidshistorie, kommer man ikke uden om, at det materiale, man som historiker arbejder med, ikke er samtidigt. I kilderne er fortiden bevaret og foreligger her manifeste; som hovedregel endog materielt som enten papir eller artefakter. Man kan vælge og vrage mellem dem, anvende dem funktionelt og foretage alskens selektioner og udlægninger af dem, men de er og bliver fortidige. Virkeligheden har altid allerede en fortid. Folkets Hus i Broholmshvarteret i Helsingfors står der stadig, til trods for at det er ildeset af politiske højrekræfter. Og myten om hejsningen 27. januar 1918 af den røde lanterne som indvarsling af borgerkrigen dette år lever fortsat videre. Det er erkendelsen og anerkendelsen af historiens fortidsfakticitet, som gør historie til en særegen humanvidenskab. Man undkommer aldrig historien, hvor gerne man end ville det. Man kan retouchere og undskylde, men fjerne den kan man ikke.

Eller sagt på en anden måde: Historien er betinget af nutidens behov og lever af det ekko, som fortiden afgiver hos os i samtiden, men den er samtidig til enhver tid noget andet end os. Historievidenskab, historieskrivning og historiebevidsthed beskæftiger sig ikke kun med fortiden i sig selv, heller ikke kun hvad "man" i dag måtte mene om den, men med vekselvirkningen mellem disse to størrelser. Det er dette, vi ser eksempler på ovenfor i historiekulturen i Helsingfors. Museumsgæsten opsøger bevidst den objektgjorte historie, anerkender den og påtager sig samtidig med her et vist ansvar for sin omgang med den og med sit voluntaristiske forehavende. Sporvognstrafikanten derimod er udleveret til historien. Den kommer som et vilkår styrtende ind på livet af vedkommende, der kun vanskeligt kan siges at stå til ansvar overfor den. Kun analytisk kan disse to forholdsmåder til historien adskilles. I praksis hører de sammen, idet vi til stadighed skifter mellem de to positioner. Man kan sætte sig for at ville negligere den svenske og russiske del af Finlands historie, men helt at slippe af med dem er næppe muligt i praksis; end ikke hvis man holder sig inden døre. Dertil fylder de for meget i landskabet, og inden man ved af det, har man varmet sig et par pirogger i mikrobølgeovnen af mærket Electrolux eller af vanvare kastet et blik ud ad vinduet over vandet til Sveaborg.

Det bevirker i sin tur, at det bliver vanskeligt at operere med en normativ stillingtagen til fortiden ud fra nutidens standarder. Den aktive historiebruger og -skaber kan nok indtage en sådan position og stilles til regnskab for den. Det kommer bl.a. til udtryk i vores samtids inflationære krav om "anstændighed" som en universalistisk foreteelse og om undskyldning for både det ene og det andet i fortiden. Den hviler på en forestilling om, at historien så er overstået og tilbagelagt. Der er gjort rent bord. Flanøren og den daglige bruger af den "banale" historie har sværere ved at indtage en sådan normativ tilgang til historien. Vedkommende kan derfor heller ikke stå til regnskab for fortidens væsen; ej heller dens ubehagelige sider.

Eller sagt på en anden måde: Konstruktionstænkningen overfor historien indebærer i sin yderste konsekvens en negligering af historien som sådan. I sin dogmatiske trang til at fastholde sin overbevisning om bevidsthedens almagt, der underlægger sig alt, havner den i en subjektfilosofisk position (Schanz 1991). I denne optik kan historien omgås med skam, skyld eller begejstring, men aldrig som noget der er anderledes end os – her og nu. For denne tanke er det nærliggende at forholde sig etisk til fortiden og at anskue historien – måske endog historiens gang – normativt. Her er historien let at skrotte, hvis den er ubekvem (Kayser Nielsen 2010b).

Anerkender man ikke en sådan bevidsthedsfilosofisk tilgang, men lader historien komme ind på livet af sig, åbner der sig til gengæld andre problemer. Bl.a. om man kan lære noget af historien. Svaret på dette er nej. Historien er i sin essens kontingent. Den er domineret af strukturer, hændelser, begivenheder og aktører, hvis eksistens og agentur vi *post festum* nok kan forklare, men som hændelsesforløb og ikke ud fra lovmæssigheder, endsigse deterministiske modeller. Sådanne non-kontingente forestillinger og modeller er det langt lettere for en konstruktivistisk tilgang at jonglere rundt med end for traditionelle historikere, som gør en dyd ud af at arbejde med en empirisk videnskab.

Konklusion

Det afgørende ved historien er ikke, om den er sand eller falsk. Opfattelsen heraf flytter sig til stadighed, ligesom vores omgang med historien og dens relevans til stadighed er stedt i processualitet. Det afgørende ved den er, at den er anderledes og forskellig fra os. Det forekommer i disse år

at være den ene vanskelighed i vores omgang med historien. Den anden består i at anerkende, at den har indflydelse på os. Vi er tilbøjelige til at fortolke vores omgang med historien som et kulturmøde, dvs. som en udveksling mellem to i grunden separate entiteter, der er homogene, lukkede og afgrænselige. Langt mere frugtbart forekommer det at være at anskue vores liv sammen med historien som en hybrid, hvor vi i visse situationer er afhængige af den og udleverede til den, medens vi i andre tilfælde kan nøjes med at omgås den dialogisk med selektioner, fremhævelser, tilside-sættelser som ledsage- og forhandlingsteknikker. Det frigør os ikke for et ansvar overfor historien, men sætter os på den anden side også fri til ikke at være tynget af skam- og skyld i vores omgang med den.

Litteratur

- Aronsson, Peter (2011): *Historia*, Malmö: Liber.
- Billig, Michael (1997): *Banal Nationalism*, London: SAGE.
- de Certeau, Michel (1988): *The Practice of Everyday Life*, Berkeley: University of California Press.
- Engman, Max (1994): ”År Finland ett nordiskt land?”, i *Den Jyske Historiker* nr. 69-70.
- Kayser Nielsen, Niels (2003): ”Nationalismens rumsdimension i Norden – eller om att minnas med kroppen”, i *Historisk Tidskrift för Finland* 2003: 3, s. 276-299.
- Kayser Nielsen, Niels (2010a): *Historiens forvandlinger. Historiebrug fra monumenter til oplevelsesøkonomi*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Kayser Nielsen, Niels (2010b): ”Sakkuk, dabs og kropping – madkultur som nøglehul til en overset kulturarv”, i *TEMP. Tidskrift for historie* vol. 1, nr. 1, s. 6-30.
- Palin, Tutta (1999): ”Picturing Nation”, i Tuomas M.S. Lehtonen (red.), *Europe's Northern Frontier*. Jyväskylä: PS-Kustannus, s. 208-235.
- Sallinen-Gimpl, Pirkko (1982): ”Hur maten blir karakteristika för identiteten”, i *Nord Nytt nr. 14 – Matkulturella perspektiver*, s. 39-44.
- Schanz, Hans Jørgen (1991): *Og om lidt er kaffen klar*. Aarhus: Modtryk.
- Vossler, Otto (1983): *Geschichte als Sinn*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.